

הדרך לגאולה

מאת: יהושע מנחם

לימוד וטייון בענייני משיח וגאולה

עשה זאת בעצמך

מצד עצמם מתעלים לקדושה – ישנם שתי דרגות: זיכוד המגיע מצד ההארה העליונה, וזיכוד המגיע "נטור" מצד המטה – ללא שום השפעה מלמעלה.

בתורת החסידות נמשל הענין לרב המלמד דבר חכמה לתלמידו: לעיתים מלמד הרב ענין מסויים ומבארו בטוב טעם, והדבר חודר אצל התלמיד עד כדי כך – שיכול הוא להמשיך ולהרחיב את הענין **בכח עצמו**, ולהגיע לעומק נוסף **אותו לא ביאר הרב** – "מבין דבר מתוך דבר".

והנמשל: האור האלוקי חודר בגשמיות – עד שהיא עצמה מתהפכת לקדושה, קדושה "עצמאית" שאיננה תלויה בהארה מלמעלה; שהרי הקדושה נשארת אף לאחר סילוק ההארה.

אמנם, בעיון מעמיק מובן כי אין זו קדושה עצמית מוחלטת. נחזור למשל: האם ניתן לומר כי התלמיד אכן השכיל והבין את הדבר בכח עצמו לגמרי? הרי את **היכולת** להגיע בכח עצמו לחקר העניין – העניק לו הרב. את הרובד הראשון במושכל ביאר הרב, **ולאחר מכן** יכול היה התלמיד להגיע לרובד העמוק יותר. אך כיצד יכול היה התלמיד להגיע בעצמו לרובד זה? – דוקא לאחר הקדמת החלק הראשון שקיבל מהרב.

וכן הוא בנמשל: גם כאשר מדובר בהארה אלוקית החודרת בגשמיות, וזו התעלתה ממדרגתה ונהפכה **בעצמה** לקדושה (ולא רק כ"כלי" **לאור** המאיר בה) – עדיין אין זה מכריח כי מדובר בהתעלות **בכוחה** של הגשמיות. יתכן כי זה גופא, זיכוד הגשמיות – נעשה דוקא בהקדמת ועל-ידי ההארה מלמעלה.

הצדיק והבעל-תשובה

וזה אכן ההבדל בין הבית הראשון והשני: הובא בפרק הקודם כי בזמן בית ראשון היו בני ישראל בדרגת צדיקים. אך בבית שני, לאחר **שתוקן** החטא בעטיו נחרב הבית הראשון ונבנה הבית השני – היו אז במדרגת

מסתבר כי ה"נוסחה" הטובה ביותר לקיום בית המקדש היא מעורבות מירבית של בני ישראל בבנייתו: ככל שבני ישראל משקיעים יותר – כך הוא קיים לאורך זמן במקומו

◆ ככל שה"ועשו לי מקדש", באו יותר לידי ביטוי, כך ה"ושכנתי בתוכם", השראת השכינה, הינה באופן קבוע

ונצחי ◆ אלא שאם כן, מדוע הבית השלישי – אותו יבנה הקב"ה – דווקא הוא יתקיים לנצח?

הקדושה היתה (ביחס לבית המקדש) באופן של "מלמעלה למטה" – קדושה נעלית המאירה בגשמיות, אך הגשמיות עצמה נותרת כשהייתה ואינה מתעלית מדרגתה. ולכן קיומה הוא רק בזמן שההארה מלמעלה נמשכת, כלומר רק בזמן שהמשכן קיים במקום, אך ברגע שנקר ממקום זה שוב לא נותרת קדושה בקרקע.

קדושה "עצמאית" לגמרי
בענין זה – זיכוד הנבראים, עד שהם

סיומו של הפרק הקודם עסק בהבדל שבין שלושת בתי המקדש, ומעלתו של הבית השלישי על גבי קודמיו. להלן נתייחס לנושא זה ביתר פירוט.

התבאר כבר, כי באופן כללי מעלתם של בתי המקדש היא בכך שאור הקדושה שהאיר בהם היה באופן של "מלמטה למעלה": הדברים הגשמיים עצמם (ועד למין הדומם, הנמוך ביותר) – התעלו, ומעתה נעשו **הם עצמם קדושים**, ובקדושה הנשארת אף לאחר החורבן. שכן הקדושה חדרה אפילו בקרקע עליה עומד המקדש [מה שאין כן במשכן, בו

בעלי-תשובה. וזה מההבדלים בין עבודת הצדיקים לעבודת הבעלי-תשובה: עבודת הצדיקים הינה מצד גילוי האור מלמעלה, לעומת עבודת הבעלי-תשובה הנעשית לגמרי מלמטה, מצד עצמם.

וההסבר בכך:

בשעה שצדיק מקיים את מצוות התורה ופועל זיכוך בעולם, אמנם הוא **עצמו** מקיים את המצוות – אך לאמיתו של דבר אין זה קיום "עצמאי" לגמרי, שהרי בנשמת הצדיק מאיר האור האלוקי בגלוי, הקירבה לאלוקות הינה בשיא ההתגלות, ו**ממילא** מקיים הוא את רצון הבורא. נמצא אם כן, כי בדקות, פעולותיו ומעשיו הטובים אינם מיוזמתו כביכול, הם תוצאה בלתי נמנעת מקירבתו לאלוקות.

אמנם, כשמדובר על בעל תשובה – האם החלטתו לחזור בתשובה ולנטוש את עברו הרע הייתה מחמת גילוי אור אלוקי כל שהוא? הרי אדרבה – **להיפך**: בטרם חזר בתשובה הוא נמצא במצב של **ריחוק וניתוק** (בחיצוניות) מכל דבר שבקדושה, האם במצב כזה שייך בכלל שירגיש איזה גילוי אור? כאן מתבטאת ה"עצמאות המושלמת" – הזיכוך נפעל מצד **התחתון עצמו**, מלמטה, מאחר ומהותו **האמיתית** של כל יהודי באשר הוא היא אלוקות, יכול הוא לפתע "לתפוס את עצמו" ולעשות תפנית חדה – ממעמדו ומצבו לכיוון הקדושה.

זהו גם החילוק בין הבית הראשון לשני: בבית הראשון, מדרגת הצדיקים, הקדושה אכן **חזרה** בעולם, חלקי המקדש הגשמיים עצמם אכן התעלו לקדושה – אך כל זה היה תוצאה **מהאור** שבא מלמעלה. לא היה זיכוך **עצמי** של העולם. אמנם, בבית השני, מדרגת הבעלי-תשובה, היה ענין נעלה יותר (מבחינה מסויימת): הגשמיות מצד עצמה הזדככה והפכה למקדש לה'.

נחמה כפולה

ככל אחד משני אופנים אלו – מעלה שאין בזולתו:

בבית הראשון, מדרגת הצדיקים – **האור** השורה בבית המקדש נעלה יותר מהאור שהתגלה בבית השני. זאת מאחר והצדיקים **מוכשרים יותר** לקבלת האור האלוקי מאשר הבעלי-תשובה, הם שייכים לדרגות נעלות יותר. לאידך, מאחר ועבודת הבעלי-תשובה נעשית מצד המטה עצמו – הרי היא **חודרת יותר** במטה. זה אמנם אור פחות נעלה, אך

הוא חודר בפנימיות יותר.

ומעניין כיצד על פי ביאור פנימי זה מתבאר גם חילוק **בהלכה** בין בית המקדש הראשון והשני:

מחד, לגבי כמה וכמה דינים, קדושת ארץ ישראל היתה נעלית יותר בזמן בית ראשון. למשל מצות יובל והמצוות הקשורות בה – שהרי מצוות רבות נוהגות רק "בזמן שהיובל נוהג" –

נהגה רק בזמן בית ראשון ולא בזמן בית שני. לאידך, נצחיות הקדושה וקיומה אף לאחר החורבן – הייתה דוקא בבית השני **ולא בראשון**. הקדושה שהייתה בזמן בית ראשון

אם בבית ראשון היה ענין

הדרישה אך ורק בנוגע

למקום המקדש, הרי שבבית

שני גם צורת הבנין לא

היתה ברורה כלל וכלל –

וכפי שמתאר הרמב"ם, אשר

בית שני נבנה "כבנין שלמה

ומעין דברים המפורשים

ביחזקאל". כלומר, לא היה

להם מידע מדויק כיצד

צריך להבנות בית המקדש,

והיו צריכים להתייגע רבות

עד שהגיעו לחקר הדבר

אכן התבטלה לאחר החורבן, דוקא הקדושה של בית שני נשארה אף לאחר החורבן, "קדושה שניה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא". – מהו הטעם לחילוק דו-צדדי זה?

על פי המבואר לעיל הרי זה מדויק במאד:

בבית ראשון, עבודת הצדיקים מצד ה"למעלה" – הקדושה אכן **נעלית** יותר, לכן גם קדושת ארץ ישראל בכלל (המושפעת מקדושת המקדש) נעלית יותר בזמן בית ראשון. אך לגבי **חזירת** הקדושה במקום הגשמי עצמו – מאחר וזה מצד ה"מעלה" אין זה נתפס כל כך ב"מטה". דוקא בבית השני

שהקדושה באה מצד הלמטה (ולכן היתה קדושה פחות נעלית) – הקדושה היא נצחית, שהרי המטה עצמו נהפך לקדושה.

השלימות האמיתית תהיה לעתיד לבוא, בבית השלישי: גילוי האור האלוקי הנעלה ביותר, ויחד עם זאת אור ה"נתפס" בתוך הגשמיות עצמה.

וזהו שנאמר "נחמו נחמו עמי", ואומר על כך המדרש כי נחמה אחת היא על בית ראשון והשניה על בית שני. נשאלת השאלה: מאחר ותוכן הנחמה הוא שביית המקדש **יחזור ויבנה**, מה שייך אם כן נחמה נפרדת על כל בית, הרי ברגע שנבנה בית המקדש מתמלא החסרון של הבית הראשון והשני כאחד? אך על פי האמור לעיל מובן היטב: מאחר ובכל בית מעלה שאין בזולתו, מנחם הקב"ה את עם ישראל ומבטיח להם כי בבנין בית המקדש השלישי יתמלאו שתי החסרונות: זה של בית ראשון וזה של הבית השני.

חפירת בארות

הביאור עד כה הוא רק בנוגע למהותם **הפנימית** וגילוי האור בשתי בתי המקדש, במקביל למצבם הרוחני של בני ישראל. אמנם, לא ניכר **הבדל** כלשהו בבתי המקדש עצמם (בבניינם) בין הבית הראשון לשני.

אך במקום אחר מבואר, אשר בפרט מסויים, מעלתו של הבית השני התבטאה **בפועל** באופן בנייתו:

מבואר ברמב"ן על התורה, בנוגע לסיפור הבארות שחפר יצחק אבינו, כי "יש בדבר ענין נסתר בתוכו, להודיע דבר העתיד, כי באר מים חים ירמזו לבית אלוקים אשר יעשו בניו של יצחק". אותן בארות רומזות לבתי המקדש שנבנו על ידי בני ישראל, בניו של יצחק.

מהו הקשר בין בארות לבית

המקדש?

הביאור בכך הוא: באופן כללי ישנם שלשה סוגי מאגרי מים (המוזכרים בהלכה בנוגע לדיני מקוואות): **מקוה** מים – הנעשה בידי אדם, **מעין** – שהוא בידי שמים ואין יד אדם נוגעת בו, ו**באר**. הבאר מהווה שילוב בין שני הסוגים הראשונים: מצד אחד, עשייתו כרוכה בעבודת ויגיעת האדם, אך לאידך, נביעת המים אינה נעשית על ידי פעולת האדם אלא ממילא – בשעה שהאדם חופר בקרקע ומסיר את העפר, פורצים המים מאליהם אל מעל לפני הקרקע.

הסיבה לכך שבית המקדש נמשל לבאר

היא, מאחר וזוהי מהותו העיקרית של בית המקדש: **"יעשו לי מקדש"**, ואזי – ושכנתי בתוכם". לפני ה' – "ושכנתי" מוכרחת להיות ההקדמה מצד האדם, **"יעשו"**. הקב"ה קבע כי השראת השכינה בבית המקדש (במשכן) תבוא דוקא על ידי פעולת בני ישראל, הם אלו **העושים** ("חופרים" ומכשירים את הגשמיות –) את המקדש, ודוקא אז "פורצת" ומתגלית השכינה בעולם הזה הגשמי.

בהתאם לזאת מבואר, כי ככל שרמת מעורבותם של בני ישראל ויגיעתם בהכנת המקדש גדולה יותר – כך גם השראת השכינה במקום הינה יותר בתוקף ובקביעות יותר, ללא שינוי.

וזו הסיבה לכך שהבית השני היה קבוע במקומו למשך זמן ארוך יותר מזה של הבית הראשון: **בניית המקדש** השני בפועל, נעשתה על ידי עבודת בני ישראל באופן משמעותי הרבה יותר מאשר בבית הראשון. כדלהלן.

מצוה לדרוש

נתחיל מהמשכן: כמה מאמץ השקיעו בני ישראל בהקמת המשכן? מסתבר כי לא הרבה. הקב"ה הרי הראה למושה בצורה מפורטת ומדוייקת לפרטי פרטים את צורת המשכן, "כמשפטו אשר הראת בהר". לא נצרך שום מאמץ מיוחד מצד בני ישראל לדון כיצד בדיוק יש להקים את המשכן.

בבית המקדש הראשון, על אף שגם בו נאמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" – דוד המלך מעיד כי תבניתו של בית המקדש נמסרה לו משמים – אך בשונה מהמשכן,

נעשתה בניית הבית על-ידי ציבור עצום מבני ישראל ובמשך זמן ארוך ביותר. מה גם שהבניה לא נעשתה על ידי דוד עצמו שראה את הנבואה, אלא על ידי שלמה בנו.

יתירה מכך: על הפסוק **"לשכנו תדרשו ובאת שמה"** אומר המדרש, כי מוטלת חובה על בני ישראל **לדרוש** ולחפש אחר מקומו של בית המקדש ולא לחכות בחיבוק ידיים לנביא שיודיע להם בדיוק היכן מקומו של המקדש.

רק **לאחר** שתדרשו ותחפש בעצמך – אז יאמר לך הנביא. ומפרש המדרש כי כך אכן נהג דוד – "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה'. . . אם אתן שנת לעיני . . . **עד אמצא מקום לה'** משכנות לאביר יעקב". דוד המלך לא נח ולא שקט וחיפש בעצמו את מקומו של בית המקדש, ורק **לאחר מכן** נמסר לו המקום על ידי הנביא. נמצא איפוא כי לעומת המשכן, הרי בבניית בית המקדש השקיעו בני ישראל עבודה ומאמץ מרובים.

כשנמשיך הלאה, נמצא כי בבית השני היה ענין ה"דרישה" – היגיעה מצד בני ישראל, עוד יותר מאשר בבית ראשון. אם בבית ראשון היה ענין הדרישה אך ורק בנוגע **למקום** המקדש, הרי שבבית שני גם **צורת הבנין** לא היתה ברורה כלל וכלל – וכפי שמתאר הרמב"ם, אשר בית שני נבנה **"כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל"**. כלומר, לא היה להם מידע מדוייק כיצד צריך להבנות בית המקדש, והיו צריכים להתייגע רבות עד שהגיעו לחקר הדבר.

ומעל הכל: בעוד ובבית הראשון **הצינוי** על הבניה היה מהקב"ה, מלמעלה, על ידי הוראת נביא – הרי בבניית הבית שני החלה

מ... **צינוי של כורש!** כלומר, גם ה"יזומה" לא באה מלמעלה אלא מלמטה. כך ניתן לראות בבירור בכל פרט ופרט כיצד בבית שני הושקעה עבודה ומעורבות רבה יותר מצד בני ישראל. ה"יעשו" לי מקדש – עשיית בני ישראל, תפסה מקום מרכזי יותר בבית השני מאשר בבית הראשון.

ועל פי המבואר לעיל מובן, כי בהתאם למידת פעולת בני ישראל בבניית המקדש – כך הקדושה החודרת בו פנימית ועמוקה יותר. זו הסיבה שהבית השני עמד על תילו זמן ארוך יותר מהראשון – "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון יותר מן הראשון" "גדול בבנין ובשנים" – מאחר **והקביעות** תלויה בפעולות בני ישראל.

אלא שעל פי המבואר נשאלת השאלה: מדוע אם כן הבית השלישי ש"בנוי ומשוכלל **ירד מן השמים**" "בנינא דקודשא בריך הוא" – ללא מגע יד אדם – דוקא הוא יתקיים לנצח? הרי על פי האמור, לכאורה ה"מתכון" לנצחיות הוא הפוך: ככל שמעורבת בו יותר נגיעת ידי עם ישראל – כן הוא קים לאורך ימים. מדוע אם כן דוקא הבית השלישי יתקיים לנצח?

התשובה לכך היא: לאמיתו של דבר, דוקא בבית השלישי משתתפים בני ישראל באופן החזק ביותר! אמת אמנם כי **בפועל** יבנה בית המקדש בידי הקב"ה, אך זאת דוקא מצד עבודתם של בני ישראל **במשך כל זמן הגלות** – שזוהי השלימות הנעלית ביותר בענין העשייה ועבודה, אשר דוקא היא גורמת ומביאה לכך שהמקדש יתקיים בקיום נצחי. [מקורות: לקו"ש ח"ט פ' ואתחנן. ח"ל פ' תולדות]